

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
УЛУТТУК ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ
А. А. АЛТМЫШБАЕВ атындагы ФИЛОСОФИЯ, УКУК ЖАНА
СОЦИАЛДЫК-САЯСИЙ ИЗИЛДӨӨЛӨР ИНСТИТУТУ
ЖУСУП БАЛАСАГЫН атындагы
КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИ**

Д 09.22.657 ДИССЕРТАЦИЯЛЫК КЕҢЕШ

**Кол жазма укугунда
УДК: 614.253. (575.2.) (04.)**

БАРЫНБАЕВА АЙНУРА АБДЫКАЛЫКОВНА

**МЕДИЦИНАЛЫК ЖООПКЕРЧИЛИКТИН
БИОЭТИКАЛЫК МАҢЫЗЫ**

09.00. 11 – социалдык философия

**Философия илимдеринин кандидаты окумуштуулук
даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын
АВТОРЕФЕРАТЫ**

Бишкек – 2023

Диссертациялык иш КР УИАнын А. А. Алтмышбаев атындагы Философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө институтунун социалдык философия, эстетика жана этика бөлүмүндө аткарылды.

Илимий жетекчиси: **Усупова Чолпон Сабыровна** философия илимдеринин доктору, профессордун м.а., И.Ахунбаев атындагы КММАнын философия жана коомдук илимдер кафедрасынын башчысы

Расмий оппоненттер: **Алымкулов Марат Сапарбекович** философия илимдеринин доктору, КР Президентине караштуу Ж. Абдрахманов атындагы мамлекеттик Башкаруу Академиясынын “Мамлекеттик жана муниципалдык башкаруу” кафедрасынын профессорунун м.а.

Тайлакова Алаида Акылбаевна философия илимдеринин кандидаты, КР Эл аралык университетинин Чыгыш таануу кафедрасынын доценти

Жетектөөчү мекеме: Академик М. М. Адышев атындагы Ош технологиялык университетинин коомдук илимдер кафедрасы. Дареги: 723503, Исанов көчөсү 81.

Диссертациялык иш 2023-жылдын 19-майында саат 13:00дө Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын А. А. Алтмышбаев атындагы Философия, укук жана социалдык-саясий изилдөөлөр институту жана Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине караштуу философия илимдери боюнча докторлук (кандидаттык), маданият таануу жана искусство таануу боюнча кандидаттык диссертацияларды коргоо үчүн түзүлгөн Д **09.22.657** диссертациялык кеңештин жыйынында корголот. Дареги: 720071, Бишкек ш., Чүй проспекти, 265-а.

Коргоонун идентификатору: <https://vc.vak.kg/b/092-awn-tnx-ylr>

Диссертация менен КР УИАнын Борбордук илимий китепканасынан (720071, Бишкек ш., Чүй проспекти, 265-а), Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин Илимий китепканасынан (720033, Бишкек ш., Фрунзе көчөсү, 547) жана диссертациялык кеңештин сайтынан таанышууга болот (<https://vak.kg/>).

Автореферат 2023 – жылдын 17- апрелинде таркатылды.

Диссертациялык кеңештин окумуштуу катчысы, философия илимдеринин кандидаты, доцент

З. А. Алымкулов

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Азыркы учурда адамзаттын алдында кечиктирүүгө мүмкүн болбогон жана бүткүл адамзат үчүн коркунуч туудурган көптөгөн проблемалар турат, алардын бири биомедициналык изилдөөлөр чөйрөсүнө тиешеси бар жана медициналык практикага, жалпы эле саламаттыкты сактоо системасына жаңы технологияларды активдүү жана чоң ченемде киргизүү менен байланышкан. Биомедициналык технологиялардын өнүгүшүнүн жоопкерчиликсиз, негизинен пайда табууга багытталган, негативдүү кесепеттеринин мамлекеттер, адамзат үчүн коркунучтуулугун аңдап-сезүү биоэтика тармагындагы изилдөөлөрдү актуалдаштырууга өбөлгө түздү жана жоопкерчиликтин жаңы концепцияларын издөөгө карата кызыгууну күчөттү, алардын ичинен биоэтикалык жоопкерчилик негизги маселелердин бири болуп саналат.

Биоэтикалык жаңы концепцияларды жана билим берүүнү калыптандыруу процессинде пайда болгон татаалдыктар биоэтиканын талаштуу абалы менен эле эмес, билимдин утилитардык-технологиялык мүнөзү менен да шартталат, бул жагдай инсандын, адистин эркин ой жүгүртүүсүнүн өнүгүүсүнө өбөлгө түзбөстөн, кесиптик ишмердүүлүк чөйрөсүндө өз алдынча, активдүү, аңдап-сезилген тандоону жок кылат же төмөндөтөт. Учурда медициналык билим берүү системасынын сапатын жакшыртуу жана жоопкерчиликтүү, социалдык-маанилүү, жогорку даражадагы кесипкөй адис инсанды тарбиялоо муктаждыгы, зарылдыгы пайда болууда, ал универсалдуу мүнөзгө ээ болгон биоэтикалык баалуулуктар системасынын негизинде калыптанышы керек.

Тилекке каршы, медициналык билимдердин жана окуу мекемелеринин белгилүү өзгөчөлүктөрүнө карабастан, жоопкерчиликтүү жана биоэтикалык көз караштан өнүккөн адис-медиктин инсандыгын калыптандыруу процессинин мазмуну формалдуу мүнөзгө ээ. Белгилей кетүүчү жагдай, биоэтикалык билим берүүнүн учурдун талаптарына ылайык келбеген, төмөнкү деңгээлде уюштурулушу жана формасы студенттерде биоэтикалык түшүнүктөрдүн, көз караштардын, билимдердин жана ыкмалардын өнүгүшүнө өбөлгө түзбөйт.

Жаңы жогорку технологиялык жана кескин түрдө өсүп жаткан аппаратура менен жабдылган азыркы медицина жана ага ылайыктуу жаңыланган медициналык мораль мурунку салттуу этика, ага мүнөздүү түшүнүктөр менен баалуулуктар системасына каршы туруп, ортодо зарылдык түрдө конфликт пайда болууда. «Андыктан бүгүнкү күндө биоэтика медициналык илимдин жана практиканын нравалык чөйрөсү катары философиялык ой жүгүртүүгө: биомедицинаны жана адамдарды

дарылоонун жаңы медициналык технологияларын дүйнө караштык жана аксиологиялык баалоого муктаж» [Хрусталеv Ю. М. Этюды философских идей и мыслей [Текст] / Ю. М. Хрусталеv. -М., 1998. 263-б.].

Биоэтиканын көп сандаган маселелерин философиялык мамиледен, билимден, усулдан, баалоодон тышкары чечүүгө мүмкүн эмес, мындай жагдай адамга башкалардын алдында өз жоопкерчилигин терең түшүнүүгө, андап-сезүүгө жана коопсуз иш-аракеттерди, жүрүм-турумду иштеп чыгууга жардам берет. Негизги көңүлдү адамдар ортосундагы баарлашууга жана өз ара карым-катышка бурган салттуу этикадан айырмаланып, азыркы учурда тездик менен калыптанып жаткан жаңы этика адамдын башкалардын, дегеле жандуулардын алдында, айрым тобокел шарттарда экзистенциалдык тандоодо өзүнүн иш-аракети, жүрүм-туруму үчүн жоопкерчиликти билдирет.

Медициналык чөйрөдө жана дарылоо ишмердүүлүгүндө биоэтикалык чекте жана контекстте ишке ашкан жоопкерчилик маселесин философиялык талдоо зор нравалык-этикалык жана укуктук мааниге ээ. Илимий этика ишмердүүлүгүнүн олуттуу кеңейишине жана жаңы технологиялардын жайылышына байланыштуу тынымсыз биоэтикалык изилдөөлөрдү ишке ашырууну талап кылат, анын жардамы аркылуу түрдүү биомедициналык манипуляцияларды аткарууда, мисалы, адам геномуна кийлигишүүлөрдө илимий жамаатка, жалпы эле коомчулукка милдеттүү болгон жүрүм-турум чектерин жана нормаларын аныктоо зарыл. Жаңы тажрыйбанын жана билимдин негизинде юридикалык формага ээ болгон биоэтикалык кодекс иштелип чыгылышы абзел.

Азыркы биоэтикалык принциптерди алгачкылардан болуп түзгөндөрдүн катарына америкалык изилдөөчүлөр В.Р.Поттер (2002), Е.Буш (2004), А.Швейцер (1973, 1992), Ж.Ф.Колланж (1992), Э. Фромм (2002) жана башка ушул сыяктуу изилдөөчүлөрдү кошууга болот. XX кылымдын экинчи жарымында биоэтиканын калыптанышына советтик жана орус окумуштуулары Е.Н.Байбарина (2006), Н.Бердяев (2004), С.А.Столяров (2005) зор салым кошушуп, биоэтикалык принциптердин жана дүйнө караштын эволюциясынын азыркы баскычына негиз салышкан. Биздин изилдөө үчүн Н. Н. Моисеев (1993), И.В.Силуянова (2001), Б.Г.Юдин (1992), П.Д. Тищенко (1992, 2001), А. С.Кузнецова (2003, 2004) ж.б. эмгектери зор мааниге ээ. Жогоруда айтылгандардын бардыгы биз тандаган изилдөө темасынын актуалдуулугун жана заманбап биоэтиканын чегинде иштелип чыккан нравалык-этикалык жана философиялык-дүйнө таанымдык принциптердин негизинде медицина жаатындагы адистердин жоопкерчилигин калыптандыруу зарылдыгын тастыктайт, бул теориялык гана эмес, практикалык, колдонмо мааниге ээ.

Диссертациянын темасынын приоритеттүү илимий багыттар, ири илимий программалар (долбоорлор), билим берүү жана илимий мекемелер тарабынан жүргүзүлүүчү негизги илимий-изилдөө иштери менен болгон байланышы. Диссертациянын темасы Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер Академиясынын тармактык илимий программасына, КР УИАнын

А. А. Алтмышбаев атындагы философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө институтунун тематикалык планына кирет.

Изилдөөнүн максаты жана милдеттери. Диссертациянын негизги максаты болуп медициналык жоопкерчиликтин биоэтикалык маңызын социалдык-философиялык талдоо саналат.

Белгиленген максатка ылайык диссертациялык иштин төмөнкү милдеттери аныкталды:

1. биоэтиканын моралдык-этикалык негиздерин аныктоо;
2. биоэтиканын жетишкендиктери шартындагы экзистенциалдык маселелерди иликтөө;
3. биоэтиканын контекстинде жоопкерчилик маселесин аныктоо;
4. Кыргызстандагы медицина кызматкеринин түрдүү моделдердеги кесиптик-этикалык жоопкерчилигинин өзгөчөлүгүн талдоо;
5. Мамлекетибиздеги медициналык кызматкердин жоопкерчилигин өнүктүрүүнүн багыттарын жана жолдорун аныктоо.
6. Кыргызстандык медицина кызматкеринин жоопкерчилигинин философиялык аспектилерин изилдөө.

Иштин илимий жаңылыгы. Бүгүнкү күндө Кыргызстанда биоэтиканын контекстинде медициналык кызматкердин жоопкерчилигин өнүктүрүү маселелерине арналган комплекстүү философиялык эмгектер өтө аз. XX кылымда жана азыркы кылымдын биринчи он жылдыктарында биомедицинанын, генетиканын, биологиянын тез өнүгүшүнүн натыйжасында терең философиялык анализди талап кылган моралдык көйгөйлөр келип чыгууда. Жогорку технологияларга негизделген жаңы заманбап биомедицина инсандын төрөлүү процесстерин, жашоосунун жүрүшүн жана бүтүшүн көзөмөлдөө мүмкүнчүлүгүнө ээ болду. Акыркы он жылдыкта болуп жаткан жана коомдук аң-сезимдин өзгөрүшүнө алып келген социумдун рухий турмушундагы маңыздуу трансформациялар адамдын жашоосу үчүн жоопкерчилигине карата көз караштардын өзгөрүшүнө шарт түздү. Бул диссертацияда жоопкерчиликке карата көз караштардын эволюциясы, биомедицина чөйрөсүндөгү эксперименттерге нравалык-этикалык, укуктук көзөмөлдүн зарылдыгы талданып, бул жагдай диссертациялык изилдөөнүн белгилүү жаңылыгын түзөт.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгына төмөнкү жагдайларды да кошууга болот:

- биоэтиканын моралдык-этикалык негиздери изилденди;
- биоэтиканын жетишкендиктери шартындагы экзистенциалдык маселелер иликтенди;
- биоэтика контекстинде жоопкерчилик проблемасы аныкталды;
- Кыргызстандагы медицина кызматкеринин түрдүү моделдердеги кесиптик-этикалык жоопкерчилигинин өзгөчөлүгү талдоого алынды;
- мамлекетибиздеги медициналык кызматкердин жоопкерчилигин өнүктүрүүнүн багыттары жана жолдору аныкталды.
- Кыргызстандык медицина кызматкеринин жоопкерчилигинин философиялык аспектилери изилденди.

Алынган натыйжалардын теориялык маанилүүлүгү. Илимий иштин теориялык мааниси биоэтика контекстинде медициналык кызматкердин жетишкендиктери шартында жоопкерчиликти өнүктүрүү жөнүндөгү социалдык-философиялык билимдерди кеңейтүүдө жана тереңдетүүдө турат.

Диссертациядагы теориялык-методологиялык нуктагы натыйжаларды азыркы биоэтикадагы процесстерди талдоодо, биоэтиканын келечектеги өнүгүү тенденциясы менен байланышкан маселелерди өздөштүрүүдө, чечмелөөдө Кыргызстандын жана башка өлкөлөрдүн биоэтикалык проблемаларын талдоодо колдонууга болот.

Изилдөөнүн практикалык мааниси. Диссертациянын материалдарын жана изилдөөнүн жыйынтыктарын, эмгекте колдонулган теориялык-методологиялык принциптерди, медицина чөйрөсүндөгү мамилелерди жана жөнгө салуучу актылар, социалдык философия, биоэтика, медициналык этика, деонтология, глобалистика, маданият философиясы, философиянын тарыхы, маданият таануу боюнча атайын курстарды окутууда колдонууга болот.

Диссертациянын коргоого коюлуучу негизги жоболору:

1.Илим менен технологиянын тез өнүгүүсүнүн натыйжасында пайда болгон биоэтиканын бүгүнкү күндө топтолгон маселелелерин руханийлик жана нравалык-этикалык баалуулуктар маселесин терең, ар тараптуу талдоодон тышкары чечүүгө болбойт, алар спецификалык мүнөзгө ээ болгон медициналык гуманизмдин көйгөйлөрүн терең түшүнүүгө жардам берет, бул жагдай адам жашоосун сактоого жана узартууга багытталган медициналык гуманизмдин философия менен терең жана ажырагыс байланышын далилдейт.

2. Биоэтиканын негизги маселелери, борбордук түшүнүктөрү болуп жашоо жана өлүм эсептелет. Анын айланасында жан, дене, азап, ырахат, ден-соолук сыяктуу маселелер топтолгон. Адам болмушунун жашоо жана

өлүм сыяктуу негизги категориялары менен феномендерине карата мамиле адамдын нравалык, руханий жетилгендигинин ченеми болуп кызмат аткарат.

3. Азыркы жаны технологиялардын жана тез өзгөрүп жаткан социалдык-маданий фактордун ролу дүйнөдө инсандын чыгармачыл күчүнүн өнүгүшүн шарттаган, өзүнүн дүйнөдөгү ордун тактоого, ошондой эле кесиптик ишмердүүлүгү аркылуу жаратылыштын, адамдардын алдында жоопкерчилигин аңдап-сезүүгө өбөлгө түзгөн социомаданий фактордун мааниси өсүүдө.

4. Азыркы реалдуулук далилдегендей, биоэтика көз карашынан алып караганда медицина тармагында адистин жоопкерчиликтүү жүрүм-турумун калыптандырууга тиешелүү проблемалар азыркы Кыргызстандагы медициналык билим берүү маселелерин изилдөөдө негизги маселе болуп саналат.

5. Болочок медициналык жамааттын этикалык нормаларга негизделген дүйнөгө болгон көз карашын калыптандыруу үчүн медициналык окуу жайларынын окуу программалары менен процессине биоэтика курстарын киргизүү зарыл. Биоэтикадан тышкары тарбия берүүнүн негизги каражаттарына педагогдун инсандык нравалык-этикалык таасирин салттуу түрдө кошууга болот, анын негизги милдети болуп тарбиядан тышкары студенттердин нравалык кайра өзгөрүшү үчүн интеллектуалдык-нравалык шарттарды түзүп берүүдө турат.

6. Эки жарым миң жылдан ашуун убакытта европа маданиятында реалдуу медициналык тажрыйба менен байланышкан ар кыл моралдык принциптер менен эрежелер калыптанган. Азыркы мезгилде европа маданияты менен медицинасынын чегинде дарыгерлик этиканын төрт кыйла олуттуу моделдерин бөлүп көрсөтүүгө болот. Биринчи модель - «зыян келтирбе» принцибине негизделген Гиппократтын модели. Экинчиси - башкы принциби болуп «жакшылык жасоо» эсептелген Парацельстин модели. Үчүнчү модель - «парызды аткаруу» принцибине негизделген деонтологиялык принцип. Андан кийинки төртүнчү модель болуп «инсандын укуктары менен кадыр-баркын урматтоо» принцибине негизделген биоэтика саналат.

Изденүүчүнүн жеке салымы диссертацияда биоэтика контекстинин алкагында медициналык кызматкердин жоопкерчилигин социалдык-философиялык талдоонун негизиндеги илимий корутунду жана жоболор менен аныкталат.

Изилдөө натыйжаларынын апробациялоо. Изилдөөнүн негизги теориялык жоболору, анын жыйынтыктары региондорду өнүктүрүү жылына арналган “Глобалдаштыруу шартындагы билим берүүнүн, тарбиялоонун жана өнүгүү тенденцияларынын абалы” аттуу эл аралык илимий-практикалык

симпозиумунда (-Ош, 2019); "Кесиптик ишмердүүлүктүн этикалык-психологиялык, укуктук өнүттөрү" аттуу илимий-практикалык конференцияда (-Ош, 2017); "Медициналык кызматкерлердин жоопкерчилиги моралдык этикалык аспект" эл аралык илимий-практикалык конференцияда (-Ташкент, 2020); "Аймактарды өнүктүрүү жана өлкөнү санариптештирүү шарттарында билим берүүнүн актуалдуу проблемалары" аттуу ОшМУнун 80 жылдыгына арналган эл аралык илимий-практикалык конференцияда (-Ош, 2020); «Проблема человека: история и современность, кризис бытия и сознания человека или новый этап развития» (-Казахстан, 2020); И. Ахунбаев атындагы КГМАда уюштурулган «Биоэтика жана биомедициналык изилдөөлөрдүн этикалык экспертизасы, далилдүү медицина» аталыштагы вебинарда (-Бишкек, 2020); ОшМУнун медколледжинде өткөрүлгөн «Адамзат тарыхындагы пандемиялар жана ал шарттагы моралдык-этикалык, психологиялык, укуктук маселелер» аталыштагы илимий конференцияда (-Ош, 2020); ОшМУнун 80 жылдыгына карата «Өлкөнү санариптештирүү шартындагы жаштардын руханий коопсуздугу» аталыштагы илимий конференциянын (-Ош, 2019); “Культурное наследие и народное искусство” аталыштагы илимий-практикалык конференциянын (-Москва, 2022); “Заманбап илимдин парадигмасы жана илимий ой жүгүртүүнүн инновациялык өнүгүшү” аттуу илимий-практикалык конференциянын материалдарында (-Жалал-Абад, 2022) чагылдырылды.

Диссертациянын натыйжаларынын басылмаларда чагылдырылышынын толуктугу. Диссертациянын негизги жыйынтыктары жана теориялык жоболору илимий журналдарда 20 макалада (жалпы көлөмү 15,2 б.т.) жарыяланды. Анын ичинен 4 макала чет өлкөдө, 2 (РИНЦ) макала Украинада “Web of Scholar” эл аралык илимий журналында (-Киев, 2017) басмадан жарык көрдү.

Диссертациянын түзүлүшү жана көлөмү. Диссертациялык иш киришүүдөн, үч баптан, алты параграфтан, корутундудан жана пайдаланылган адабияттардын тизмесинен турат. Диссертациянын жалпы көлөмү -162 бет.

ИШТИН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө теманын актуалдуулугу, анын илимий программалар, илимий мекемелер тарабынан өткөрүлүүчү негизги илим изилдөө иштери менен байланышы белгиленип, иштин максаты менен негизги милдеттери аныкталды, илимий жаңылыгы, изилдөөнүн методологиялык жана теориялык негиздери, изилдөөнүн теориялык жана практикалык мааниси, коргоого сунушталган жоболор, изденүүчүнүн жеке салымы, апробацияланышы, иштин структурасы жана көлөмү көрсөтүлдү.

“Медициналык жоопкерчиликтин биоэтикалык маңызы: тарыхый-философиялык реконструкция” аттуу биринчи бапта медициналык жоопкерчиликтин биоэтикалык маңызын чагылдырган философиялык изилдөөлөр иликтенип, биоэтиканын нравалык негиздери, анын контекстиндеги экзистенциалдык маселелер талданды.

Биринчи баптын **«Биоэтиканын нравалык негиздери»** аттуу биринчи параграфында биоэтика өнүгүндөгү нравалык маселелер изилденет.

Учурдагы мезгилди биотехнология революциясынын доору катары мүнөздөөгө болот, ал сөзсүз түрдө медициналык чөйрөнү да кучагына алат. Аталган революциянын натыйжаларынын бири иретинде көптөгөн социалдык-этикалык жана нравалык маселелердин жаңы шарттарда илимий этиканын эле бир бөлүгү эмес, жалпы маданияттын өзгөчө феномени болгон биоэтикалык көз караштан изилденип жатышын кароого болот. Анын пайда болушу акыркы мезгилдерде болуп жаткан маңыздуу глобалдык өзгөрүүлөр менен аныкталат. Жашоо шарттары да кескин трансформацияланып, алар табигый жана сөзсүз түрдө адамдардын аң-сезимин да өзгөрүүгө дуушар кылат.

Биоэтиканы илимий-техникалык прогресстин натыйжасы гана эмес, цивилизациянын техногендик, технократиялык жана керектөөчү маңызы аркылуу жөнөтүлгөн чакырыкка жооп, өзгөчө реакция катары кароого болот. Демек, биоэтиканын пайда болушу жана эволюциясы илимдин, техниканын өнүгүү процесси, адам өмүрүнө эле эмес, планетадагы бардык жандуулардын жашоосуна карата кийлигишүүлөрдүн мүмкүн болгон чектерин аныктоо зарылдыгы менен шартталат.

Биоэтиканын пайда болушу үчүн сөзсүз жалпы цивилизациялык негиздемелер зарыл болгон, учурда факторлордун үч мүнөздүү тобун бөлүп кароого болот; биринчисине илимий негиздер кошулат, анткени медициналык чөйрөдө колдонулган табигый жана инженердик-технологиялык илимдердин ийгиликтери жаңы биоэтикалык көйгөйлөрдү шарттаган.

Азыркы кездеги илим менен технологиялар өздүк болмуштун эң ыйык негиздерине, мисалы, бойго бүтүү, өмүрдү узартуу механизмдерине кийлигишүүгө мүмкүндүк түздү. Медицинага тиешеси бар окумуштуулар жана компаниялар мүмкүн болушунча кызыгуунун натыйжасында жана пайда табууну көздөп аракеттенип, өздөрүнүн ачылыштарынын жана иш-аракеттеринин мүмкүн болуучу натыйжалары жөнүндө көп ойлонушпайт. Медициналык камсыздоо чөйрөсүндөгү пайда табуулар айрым окумуштуулардын, топтордун, коомчулуктун көңүлүн бурат, ал социалдык негиздемелердин экинчи түрүнүн келип чыгышын шарттайт. Социум түрдүү изилдөөлөрдүн өнүгүү процессин, ошондой эле аларды колдонуу

натыйжаларын көзөмөлдөөнү ишке ашырууга кызыкдар, анткени, бул адамдардын өмүрүнө жана ден-соолугуна тике тиешеси бар, экинчиден, жаңы каражаттарды жана методикаларды колдонууда белгилүү тобокелдер жана коркунучтар учурайт. Азыркы учурда окумуштуулардын ишмердүүлүгүнүн терс кесепеттери, натыйжалары үчүн социалдык, моралдык жоопкерчилик жөнүндөгү маселе курч коюлуп жатат.

Биоэтиканын негиздемелеринин үчүнчү тобун аксиологиялык-дүйнөгө болгон көз караштык негиздемелер түзөт. Учурда биоэтикада маданияттардын жана элдердин көптүгү менен шартталган, азыркы глобалдык жамаатка мүнөздүү болгон жана бири-бирине ылайык келбеген моралдык-дүйнөгө болгон көз караштык принциптерди, салттарды пайда кылган баалуулуктук плюрализм басымдуулук кылууда.

Азыркы дүйнөдө жоопкерчилик маселесин актуалдаштыруу кризистик кырдаалдардын эволюциясы жана татаалданышы менен шартталган, ал дүйнөгө болгон көз караштык маселе катары ойчулдардын, психологдордун, социологдордун эмгектеринде чагылдырылган. Адамдарга жана жалпы коомго жоопкерчиликтүү мамиле көрүнүктүү философтор И. Кант, М. Вебер, Э. Фромм, В. Франкл жана башкалардын изилдөөлөрүндө каралган.

Азыркы биоэтикалык принциптерди алгачкылардан болуп түзгөндөрдүн катарына америкалык изилдөөчүлөр В.Р. Поттер, Т. Бьюачамп, Дж. Чилдресс, Д. Каллахан, Дж. Флетчер жана башка ушул сыяктууларды кошууга болот.

XX кылымдын экинчи жарымында биоэтиканын калыптанышына советтик жана орус окумуштуулары А.А. Баев, Д.К. Беляев, И.Т. Фролов, И.Н. Смирнов зор салым кошушуп, биоэтикалык принциптердин жана дүйнө караштын эволюциясынын азыркы баскычына негиз салышкан. Биздин изилдөө үчүн Н.Н. Моисеев, В.С. Степин, Б.Г. Юдин, П. Д. Тищенко, В.А. Кутырев ж.б. эмгектери зор роль ойнойт, алардын иликтөөлөрүндө учурдагы техногендик цивилизациянын калыптануу шартындагы биоэтиканын жалпы философиялык принциптери жана мамилелери иштелип чыккан.

Баштапкы биоэтикалык принциптердин бири болуп инсандын автономиясы жөнүндөгү принцип саналат, ал индивиддин ден-соолугун жана өмүрүн коргоо тармагындагы укугу жөнүндөгү элестөөлөргө таянат. Бул принцип жөнүндөгү алгачкы эскерүүлөрдү жаңы мезгилдин баштапкы баскычтарында жазылган философиялык эмгектерден табууга болот. Кийинки учурларда ал Дж. Локктун, И. Канттын, Дж. Миллдин ж.б. иштеринде өнүгүп, философиялык мазмунга ээ болгон.

Изилдөөнүн методологиялык негизин бардык маселелерди тарыхый жана маданий өзгөчөлүктөргө таянып изилдеген маданий-цивилизациялык ыкма түзгөндүгүнө байланыштуу кыргызстандык окумуштуулардын

эмгектери изилдөө багытында зор кызыгууну пайда кылат. Ата-мекендик кыргыз окумуштуулардын ичинен М. К. Сейдалиеванын (2017), Т. А. Кудайбергенованын (2002) изилдөөлөрү биоэтикалык проблемаларды талдоого арналган. Кыргызстанда саламаттык сактоо чөйрөсүндөгү этикалык маселелер И. К. Ахунбаевдин, М. М. Миррахимовдун илимий эмгектеринде каралып кеткен. Ошондой эле И. А. Ашимов медициналык ЖОЖдордо философия предмети боюнча негиздүү маселелерди көтөргөн, анда медицина чөйрөсүндөгү этикалык, нравалык көйгөйлөрдү алып чыккан.

Биоэтиканын маанилүү заманбап принциптеринин бири катары маалыматталган макулдук принциби каралат; мында бейтап өзүнүн дарыланышы, тобокел даражасы, анын оң жана терс натыйжалары, ден-соолугу, абалы тууралуу толук маалымат алууга, дарылануудан баш тарткан учурдагы реалдуу альтернативалар жөнүндө билүүгө акысы бар. Бейтап зарыл деп тапкан учурда өз чечимин өзгөртүүгө да укук берилиши керек.

Адилеттүүлүк принцибин төмөнкү суроо аркылуу чагылдырууга болот: ар бир адам өздүк саламаттыгын коргоого мүмкүндүгү болбосо да, укугу барбы же бул укук зарыл каражаттарга ээ болгон, жетишээрлик бай адамдардын артыкчылыгыбы?

Зыян келтирбөө принциби да өзгөчө көңүл бурууга татыктуу, ал азыркы реалийлерди эске алуу менен бейтаптын толук кандуу жашоосун, жыргалчылыгын жоготуу аркылуу саламаттыгын сактоо дарыгердин ишмердүүлүгүнүн жалгыз максаты болбош керек дегенди билдирет. Кыргызстан көптөгөн эл аралык закондорго жана декларацияларга, тактап айтканда, биоэтика жана адам укуктары жөнүндөгү Жалпы декларацияга кошулуу менен бирге республикабыздагы медицинанын нравалык негиздемелерине берилгендигин далилдеди.

Биринчи баптын **«Биоэтиканын жетишкендиктери шартындагы экзистенциалдык маселелер»** аттуу экинчи параграфында биоэтиканын өңүтүндө экзистенциалдык маселелер тарыхый-философиялык талдоого алынат.

Жашоо менен өлүмдү изилдөө объектиси катары эсептеген философиялык ой жүгүртүү адам сыяктуу эле байыркы мезгилге таандык. Философиялык ой жүгүртүүнүн тарыхында өмүр жана өлүм маселесин айланып өткөн ойчулду табуу кыйын. Платондун «Философия – өлүмгө даярдык көрүү жана өлүүгө жөндөмдүүлүк» - деген тезиси түрдүү варианттарда башка авторлор тарабынан колдонулуп келет [Платон. Апология Сократа [Текст] / Платон // Соч.: в 4-х т. – М., 1990. – Т. 1. –70-б.].

Бирок жашоо агымында эскирген же колдонуудан чыккан органдарды алмаштыруу, ал аркылуу жашоосун узартуу мүмкүнчүлүгү постклассикалык

биоэтикадагы экзистенциалдык маселелерди башкача көз карашта баса белгилейт. Бул - өзүнүн виртуалдык изин маалыматтык мейкиндикте калтыруу мүмкүнчүлүгү жана башка формада жашоосун улантуу, аны менен виртуалдык өлбөстүккө ээ болуу. Убактысынын көп бөлүгүн интернетте өткөргөн жаңы муун башкача дүйнө карашка, бөлөк нравалык баалуулуктарга ээ.

Жашоо жана өлүм XX кылымдагы философиялык ой жүгүртүүдөгү адам болмушунун уникалдуулугуна көңүл бурган ири багыт - экзистенциализмдеги негизги категориялар менен маселелердин бири болуп саналат.

Адамзаттын тарыхындагы эки ири жана кан төгүлгөн согушту баштан өткөргөн Батыш Европадагы интеллигенциянын өкүлдөрүнүн аталган философиялык багытка кызыгуусу анда көп сандагы адамдар тартылган кризистик кырдаалдар менен байланышкан проблематика кеңири чагылдырылышы менен түшүндүрүлөт. Экзистенциализмдин көптөгөн өкүлдөрү соңку тарыхтагы катастрофалык натыйжаларга ээ болгон окуялар жеке жана коллективдүү адам болмушунун туруксуздугун көрсөттү жана далилдеди деген пикирди колдошкон. Карама-каршылыктуу дүйнөдө жашоо үчүн өзүн, ички «менин» тандоого алып реалдуу мүмкүнчүлүктөрүн жана жөндөмдүүлүктөрүн, баалоону үйрөнүп, активдүү жашоо позициясын иштеп чыгуу зарыл.

Экзистенциализмдин көрүнүктүү өкүлү М. Хайдеггер болмуштун мааниси жөнүндөгү проблеманы кароодо адам жашоосунун негизги аныктоочу мүнөздөмөсү катары өмүрдүн аягын, башкача айтканда, өлүмдү алган, андан ойчул болмуштун дагы бир маанилүү категориясын, мүнөздөмөсүн, тактап айтканда, убакытты бөлүп алган. Хайдеггердин пикири боюнча адам жашоосунун аягы бар үчүн жана адамга болмушту түшүнүү мүнөздүү болгондугуна байланыштуу бытие - «ачык» [Хайдеггер М. Очерки философии. О событии [Текст] / М. Хайдеггер // Вопросы философии. -М., 2006. – №11. – 164-166-б.].

Экзистенциализмдеги негизги маселелердин бири болуп «индивиддин маңызынын» же жашоосунун биринчилиги же эссенция, экзистенция жөнүндөгү маселе эсептелет. Экзистенциалисттер белгилегендей, адамдын болмушунун өзгөчөлүгүн эркиндик аныктайт, ал жоопкерчиликтен бөлүнбөйт. Ж. П. Сартрдын экзистенциалдык философиясынын негизги категориясы болуп эркиндик жана жоопкерчилик эсептелет. Сартр жана анын талапкерлери индивидуалдык жоопкерчиликти гана эске алышат, бул категория индивиддин өздүк ишенимдеринин алдындагы жоопкерчиликти билдирет [Сартр Ж.-П. Дневники странной войны. Сентябрь 1939 – март 1940 [Текст] / Ж.-П. Сартр. – СПб.: Издательство «Владимир Даль», 2002, -20-б.].

Экзистенциализм эркиндикти жана жоопкерчиликти түшүндүрүүдө конкреттүү тарыхый шарттар, объективдүү кырдаалдар менен байланышкан ар кандай актанууларды кабыл албайт: анткени дүйнөдө, коомдо болуучу нерселер үчүн ар бир адам тигил же бул формада жеке жоопкерчиликке ээ, бул жобо азыркы биоэтикалык принциптерге жакын.

Философиялык ой жүгүртүүдөгү бардык багыттардын ичинен экзистенциализм биоэтикага жакыныраак, анткени илимий-техникалык прогресс адам жашоосун жеңилдетүү менен бирге өмүргө, планетадагы жашоого коркунуч келтирген көйгөйлөрдү жаратты, адам коомунун келечек алдындагы коркунучун жойбостон, күчөттү.

Азыркы дүйнөдө өмүр жана өлүм маселесине карата кызыгуу көптөгөн дарттардан кутулууга мүмкүндүк түзгөн жана жашоону олуттуу узарткан медициналык каражаттардын, билимдердин жана технологиялардын тез өнүгүшүнө байланыштуу күчөдү. Акыркы он жылдар аралыгында көптөгөн өлкөлөрдүн коомдук аң-сезиминде салттуу түшүнүүдөн алыстаган сайын өлүм, адам жашоосунун аягы тууралуу байкалаарлык өзгөрүүлөр жүрүп жаткандыгына күбө болуудабыз.

Биомедицинада жана жалпы жашоодо болуп жаткан процесстерди, өзгөрүүлөрдү классикалык экзистенциализм көз карашынан талдоого аракет кыла турган болсок, белгилүү даражада адамдардын өздүк иденттүүлүгүн жана өздүк аныктоо эркиндигин жоготуу, тобокел коркунучу менен коштолгон тандоо эркиндиги белгилүү мааниде тебеленүүдө деп айтууга болот. Бул жагдайда илимдин жана технологиянын адамдын психофизиологиялык жаратылышына, керек болсо ички дүйнөсүнө же жанына аралашуунун чектери, ошондой эле изилдөө жана манипуляциялоо предмети катары адам саналган учурда иликтөө эркиндигин чектөө зарылдыгы жөнүндө табигый суроо пайда болот. Ушул сыяктуу көптөгөн суроолор жана биоэтикалык проблемалар азыркы экзистенциализмдин чегинде чечилиши мүмкүн.

Биоэтика пайда болгон баштапкы баскычтарында илимий чөйрөдө адам жашоосунун эң жогорку турушун бекемдеген гуманизмге негизделиши зарыл деген жалпы пикир кабыл алынган. Ушул эле пикирди бир аз башкача формада экзистенциализм колдошун байкоо кыйын эмес. Бирок азыркы доордо гуманисттик этика кайра кароого дуушар болгон учурда жана жаңы, тактап айтканда, экологиялык этика тездик менен калыптанып жаткан шартта жердеги бардык жандыктарга жайылтуу зарыл болгон гуманизмди жаңыча түшүндүрүү зарылдыгы пайда болду.

П. В. Тищенко белгилегендей, биомедициналык практиканын жана технологиялардын азыркы жетишкендиктери, ийгиликтери адам жашоосунун чектери, индивиддин экзистенциалдык башаттары, моралдык, аморалдык,

эркиндик, жоопкерчилик, адилеттүүлүк жөнүндө салттуу элестөөлөрдү өзгөртүүгө дуушар кылат [Введение в биоэтику [Текст] / Под ред. Б. Л. Юдина, П. Д. Тищенко. – М.: Прогресс-Традиция, 1998. – 28-б.].

Учурдагы биомедициналык практика тарабынан түзүлгөн татаал коркунучтардын бири болуп төрөлүү жана өлүм процесстерин көзөмөлдөө мүмкүндүгү, адам табиятын кескин өзгөртүү, аталган процесстердин экзистенциалдык чектерин кабылдоодогу аныктыктын жоктугу эсептелет. Эвтаназияга, бойдон алдырууга, органдарды трансплантациялоого карата укук менен байланышкан татаалдыктар салттуу медициналык этиканын нормаларын жана принциптерин зарыл натыйжалуу жана карама-каршылыксыз колдонууга мүмкүн болбой калгандыгын ачык көрсөтөт.

«Биоэтика алкагында медициналык кызматкердин жоопкерчилигин изилдөөнүн теориялык-методологиялык аспектилери» аттуу экинчи бапта биоэтика контекстинде медициналык кызматкердин жоопкерчилигин изилдөөнүн теориялык-методологиялык негиздери иликтенди.

Изилдөөнүн объектиси болуп биоэтика контекстиндеги медициналык кызматкердин жоопкерчилиги, ал эми **изилдөөнүн предмети** катары медициналык кызматкердин жоопкерчилигин биоэтикалык принциптерге жана нормаларга ылайык өнүктүрүү жолдору саналат.

Изилдөөнүн методдору жана аппаратурасы. Изилдөөнүн теориялык жана методологиялык негизин биоэтика маселеси боюнча чет өлкөлүк, орус жана ата-мекендик окумуштуулардын философиялык, этикалык, саясий, социологиялык жана укуктук көз караштары, ой жүгүртүүлөрү түздү. Изилдөө процессинде илимий таанып-билүүнүн системалык, тарыхый, формалдык-логикалык усулдары колдонулду.

Экинчи баптын **“Жоопкерчилик категориясынын маңызы жана түрлөрү”** аттуу биринчи параграфында биоэтиканын өнүгүү шартындагы жоопкерчилик категориясы талданат.

«Жоопкерчилик» категориясы узак тарыхый мезгилдер бою пайда болгон түрдүү философиялык теорияларда жана концепцияларда чагылдырылган түшүндүрмөлөрүнөн айырмаланып, XIX кылымдын ортосунда гана теориялык жактан негизделген. Бул категорияда, тактап айтканда, анын ар тараптуу түшүнүктөрүндө жалпы формада индивиддин социалдык мамилелердин жана байланыштардын системасына кирүү боюнча тарыхый топтолгон тажрыйбасы бекемделген. Ал адамдын жашоо ишмердүүлүгүнүн ар түрдүү жактары, социалдык мамиле, адамдардын жамааттык нормалары жөнүндө жалпы элестөөлөрдү берет. Ал ишмердүүлүктүн, социалдык жашоонун негизги программасы иретинде

кызмат аткарып, ишмердүүлүктүн бардык түрлөрүнүн айкалышын, кайра өндүрүшүн шарттайт.

“Жоопкерчилик” категориясынын мазмуну жетишээрлик бай, ар тараптуу мүнөзгө ээ, ал изилденип жаткан түшүнүктүн татаалдыгы менен эле эмес, бул түшүнүккө карата түрдүү мамилелер бар экендиги менен түшүндүрүлөт. Акыркы он жылдар ичинде изилденип жаткан категорияны ишмердүүлүктүк, субстанционалдык, коммуникациялык-социологиялык, философиялык- социологиялык көз караштан түшүндүрүүгө аракеттер жасалып жатат. Ишмердүүлүктүк көз карашынан жоопкерчилик адамдын коомдун, жамааттын алдындагы жеке парызын түшүнүү иретинде, милдеттерин, өз аракеттеринин маанисин аңдап-сезүү катары, өз иш-аракети, жүрүм-туруму үчүн жооп берүү зарылдыгы, мүмкүн болгон иштин натыйжалары үчүн өз күнөөсүн сезүү сыяктуу түшүндүрүлөт. Жоопкерчилик - «кимдир бирөөгө өз иши, жүрүм-туруму жөнүндөгү эсеп берүү зарылдыгы, милдеттүүлүгү, анын мүмкүн болгон натыйжалары үчүн жооп берүү милдети, кандайдыр-бир нерсенин маанилүүлүгү [Современный толковый словарь русского языка / Гл.ред. С. А. Кузнецов.+ – СПб.: “Норинт”, М.: “РИПОЛ классик”, 2008.-469-б.].

М. М. Розентальдын редакциясы астындагы философиялык сөздүктө жоопкерчилик субстанционалдык көз караштан аныкталып, ал инсандын коомго карата нравалык парзын жана укуктук нормаларын аткаруу менен байланышкан өзгөчө социалдык, моралдык-укуктук мамилесин чагылдырган укук этикасынын категориясы иретинде каралат [Философский словарь [Текст] / Под ред. М.М. Розенталя и П.Ф. Юдина (Изд. 2-е, испр. и доп.). - М.: Политиздат, 1968. -214-б.].

Аталган категория адамдын жөндөмдүүлүктөрүнүн жана мүмкүнчүлүктөрүнүн ченеми жөнүндөгү философиялык-социологиялык маселени кучагына алып, өз иш-аракеттеринин түзүүчүсү катары баалуу, белгилүү талаптарды аткара билүү, өз алдында турган милдеттерди ишке ашыруу, туура тандоо жасоо, белгилүү натыйжага жетишүү, адамдын тууралыгы, күнөөсү, колдоо же айыптоо, сыйлоо, жаңылоо мүмкүндүгү сыяктуу түшүнүктөрдү камтыйт.

Жоопкерчиликтин бир нече деңгээлдерин жана формаларын белгилөөгө болот. Анын биринчиси өздүк жоопкерчиликти, индивиддин өз тагдырына, өздүк жашоосуна болгон тандоосун билдирет. Жоопкерчиликтин бул деңгээли жана түрү адам баласына тиешелүү күмөн саноолор, азап тартуу, күнөөнү сезүү, коркунуч сезимдеринен көрүнөт.

Жоопкерчиликтин экинчи деңгээли - бул адамдардын башкалардын алдындагы конкреттүү кызыкчылыктарына жана укуктарына тиешелүү болгон иш-аракеттери үчүн жоопкерчилик; жоопкерчиликтин бул деңгээли

жана формасы кеңири жайылган, жалпы мүнөзгө ээ. Моралдык жоопкерчилик абийирдин кыйноосу, айыптоо коркунучу сыяктуу көрүнүп, көбүнчө жоопкерчиликтин укуктук жана административдик формаларына дал келет.

Жоопкерчиликтин үчүнчү деңгээли - бул глобалдык жоопкерчилик, ал бүткүл глобалдык экологиялык кризис коркунучуна байланыштуу акыркы мезгилдерде маңыздуу актуалдашып, өзгөчө курч мүнөзгө ээ болууда. Жоопкерчиликтин бул түрү адамдын жаратылыш, планета, анын экологиялык коопсуздугу, адамзат алдындагы жоопкерчилигин билдирет.

Жоопкерчиликтин ар кандай деңгээлдери жана формалары менен байланышкан мамилелердин өзгөчөлүктөрү түрдүү жагдайларда ар тараптуу теорияларда, концепцияларда берилип, белгилүү мамиледе аларга мүнөздүү касиеттерден жана өзгөчөлүктөрдөн көз каранды. Мындай көз караштан жоопкерчиликтин укуктук, экономикалык, саясий, экологиялык, медициналык ж.б. типтерин бөлүп кароого болот.

Жоопкерчилик феноменинин негизинде инсандардын, коомдун, түрдүү топтордун, катмарлардын ортосундагы объективдүү өз ара байланыш жатат. Социалдык-кесиптик жоопкерчилик түшүнүгүн философиялык талдоо ишмердүүлүктүн субъектилеринин, алардын максаттарынын үстүнөн ой жүгүртүүдөн тышкары чечүүгө мүмкүн эмес.

Делёздун пикири боюнча азыркы дүйнө жоопкерчилигинин көптөгөн суроолору жана императивдеринин формалдуу көз карашта өсүп жаткандыгына карабастан, жоопкерчиликтердин жетишсиздигинен азап тартат [Делёз, Ж. Критика и клиника [Текст] / /Пер. с франц. О. Е. Волчек и С. Л. Фокина. Послесл. и примеч. С. Л. Фокина. - СПб.: Machina, 2002. - 54-б.].

Медицинанын гуманисттик модели, үлгүсү ички маңызы боюнча ишмердүүлүктүн адамдын жыргалчылыгына, ден соолугун жакшы абалда кармоого, айыгышына багытталган ишмердүүлүктүн өбөлгөлөрүн жана жооптуу мамилени билдирет.

Экинчи баптын **“Медициналык кызматкердин кесиптик-этикалык жоопкерчилигинин спецификасы”** аттуу экинчи параграфында медициналык кызматкердин кесиптик-этикалык жоопкерчилигинин өзгөчөлүктөрү изилденет.

Бейтап менен дарыгердин өз ара мамилесинин негизин түзгөн патерналисттик модель көптөгөн өлкөлөрдө, алардын арасында Кыргызстандын медициналык билим берүү жана саламаттыкты сактоону уюштуруу системасында да басымдуулук кылган.

1944-жылы белгилүү онколог Н.Н.Петров Советтер Союзунда “Хирургиялык деонтологиянын маселелери” аттуу эмгегин жарыкка чыгарган, кийин бир нече жолу кайра басылып чыккан, ал кийинки

мезгилдерде медицина чөйрөсүндөгү нравалуулук, мораль жөнүндөгү теориялардын, концепциялардын, окуулардын - калыптанып жаткан медициналык деонтологиянын негизин түзгөн. Алгачкы учурларда ал медициналык этиканын, кийинки мезгилдерде азыркы биоэтиканы алмаштырган.

Бүгүнкү күндө ар түрдүү биомедициналык иновацияларды колдонуунун жогорку даражасы менен мүнөздөлгөн медициналык тейлөө жана жардам көрсөтүү усулдарындагы жана формаларынындагы туруктуу өтүүчүлүк медициналык ишмердүүлүктү жөнгө салуу маселелеринде биоэтикалык принциптердин негизинде мурунку салттуу медициналык моралдык этикалык принциптер жаныланган шартта гана сакталып, талап кылынган натыйжага алып келиши мүмкүн.

Патерналисттик моделден медицинанын өз алдынча формага өзгөрүү шартында бир жагынан, бейтап менен дарыгердин ортосунда диалог менен өз ара маалыматтык алмашууну жолго салып, оптималдаштыруу талап кылынат, экинчи жагынан, медициналык кызматкердин, дарыгердин тандоосу салттуу медициналык кесиптик этика менен деонтологиянын нормаларындагы принциптер менен шартталат.

Медициналык чөйрөдөгү кызматкерлердин жоопкерчилигинин социалдык-кесиптик формасы белгилүү сапаттын структуралык элементтерин камтыган татаал кубулушту билдирет. Деонтологиянын негизги өзгөчөлүктөрүнүн бири болуп анын нормаларынын, принциптеринин жана максаттарынын бейтаптын саламаттыгын сактоого жана жакшыртууга багытталгандыгы саналат. Эгерде медицинаны бейтаптарга жардам көрсөтүүнү уюштуруу көз карашынан алып карасак, анда анын кесиптик-этикалык элементинин маанилүүлүгү жогорулайт, ага ылайык биоэтикалык компетенттүүлүк, маалыматтуулук кесиптик ишмердүүлүктү талдоодо, баалоодо жана медициналык кызматкерлер тарабынан өз милдетин аткарууда негизги факторлордун, учурлардын бири болуп саналат.

Руханийликтин бардык чөйрөлөрүнө жана деңгээлдерине нравалык-этикалык нормаларга негизделген жоопкерчиликтүү жүрүм-турумду жайылтуу анын инсандар аралык мамилелерди жөнгө салуу менен катар эле өздүк аракетине жоопкерчиликтүүлүгүн түшүнүүгө жардам берип, жеке жүрүм-турумду башкарууну камсыздашы менен шартталат.

Демек, жоопкерчиликтин социалдык-психологиялык жана кесиптик формалары медициналык кесипкөйлүктүн негизги компоненттерин бирин бирдикте түзүү менен бирге бири-бирин толуктап, күчөтүп турушат.

Медициналык кесиптик мамилелердин жалпы системасында интеллектинин жетишерлик жогорку деңгээлин гана эмес, өнүккөн сезимдер менен нравалык принциптерди билдирген баарлашуу маданияты негизги

орунда турат, андыктан адистер кесиптик медициналык кызматкерлердин, ошондой эле студенттердин - болочок дарыгерлердин, медиктердин жогорку нравалык маданиятын калыптандыруу зарылдыгы менен байланышкан маселелерге өзгөчө көңүл бурушат.

Интеллигенттүүлүктү нравалык-этикалык категория катары кароо максатка ылайыктуу. Анын калыптанышын медициналык мекемелердеги, окуу жайлардагы окуу-тарбиялык, билим берүү процессинин негизги түзүүчүлөрүнүн бири иретинде кароо зарыл. Жашоодо көбүнчө жоопкерсиздик маданияттын төмөнкү деңгээлинен жана интеллектинин начар өнүгүшүнөн, маданиятсыздыктан келип чыгат. Интеллектуалдык жана нравалык мааниде өнүккөн, абийир, намыс, чынчылдык биринчи орунда турган инсанды тарбиялоо болочок дарыгер адисте нукура интеллигенттүүлүктү калыптандырууга өбөлгө түзөт. Медициналык кызматкердин жоопкерчилигинин өзгөчөлүгү көп жагынан анын кесибине мүнөздүү болгон моралдык-этикалык тапшырмаларды жана милдеттерди аткаруу спецификасы менен шартталган.

Медициналык кызматкердин, дарыгердин социалдык-кесиптик жоопкерчилиги инсандын түрдүү коомдук объектилерге, тактап айтканда, адамдарга же жандууларга карата руханий негиздемелеринин системасы катары аныкталат, ал социумдун моралдык-этикалык нормалары, баалуулуктары, ошондой эле учурдагы саламаттыкты сактоо системасындагы нравалык принциптер менен шартталат.

“Биоэтика шартында медициналык кызматкердин жоопкерчилигин ишке ашыруу өзгөчөлүктөрү” аттуу үчүнчү бапта биоэтиканын өңүтүндө медициналык кызматкердин жоопкерчилигин ишке ашыруу маселелери жана өзгөчөлүктөрү изилденет.

Үчүнчү баптын **“Болочок медициналык кызматкердин жоопкерчилигин өнүктүрүү жолдору”** аттуу биринчи параграфында болочок медициналык кызматкердин жоопкерчилигин өнүктүрүү жолдору талданат.

Медициналык чөйрөдө жоопкерчиликти өнүктүрүү жолдорунун бири болуп медициналык кызматкердин нравалык-жоопкерчиликтүү аң-сезимин калыптандырууга карата негиздеме жана аны турмушка ашыруу эсептелет. Медициналык кызматкер моралдык жоопкерчиликтин принциптеринин, нормаларынын адам жашоосу, болмушу жана медициналык, дарылоо ишмердүүлүгү менен болгон тыгыз байланышын толук аңдап-сезиши максатка ылайыктуу. Медициналык кесиптин жана ишмердүүлүктүн негизинде принциптердин, көрсөткүчтөрдүн жыйындысы турат. Медициналык мекемеде билим алуу процессинде, андан кийин практикалык ишмердүүлүктө медициналык кызматкер аларды жаңы нормалар менен

толуктап, милдеттерге, кесиптик элестөөлөргө ылайык эскилерин оңдоп-түздөйт. Бул жагдайда медициналык кызматкердин жана жалпы кесиптик жамааттын нравалык-этикалык аң-сезимин өнүктүрүүдө түрдүү медициналык окуу жайлардын программаларына биоэтика боюнча атайын курстарды киргизүү олуттуу роль ойнойт.

Медициналык билим берүүдө биоэтика курсун жакшыртуу бүгүнкү күндө билим берүү процессинин негизги милдеттеринин бири болуп саналат, анткени ал болочок медициналык кызматкерлерде жогорку нравалык-этикалык принциптерге негизделген кесиптик ой жүгүртүүнүн калыптанышына өбөлгө түзөт.

Курстун милдеттеринин бири болочок медициналык кызматкердин биоэтикалык жоопкерчилигин аңдап-сезүүнүн негизинде жаткан биоэтикалык нормалар менен баалуулуктардын системасын иштеп чыгуунун натыйжасындагы аксиологиялык-багыт берүүчү таасиринде турат.

Бул маселени медициналык жогорку окуу жайларында коомдук-гуманитардык сабактарды окутуунун системасын маңыздуу түрдө кайра түзүү аркылуу чечүүгө болот. Ага байланыштуу белгилей кетүүчү жагдай, медициналык билим берүүнүн азыркы системасында атайын, табигый илимдик жана коомдук-гуманитардык предметтер, ага ылайык билимдер арасында белгилүү дал келбөөчүлүк байкалат. Атайын изилдөөлөр көрсөткөндөй, ар түрдүү профилдеги жана багыттагы илимдердин өз ара обочолонушу студенттин тарбиясына, кесиптик даярдыгына жана нравалык-интеллектуалдык калыптанышына негативдүү таасирин тийгизет. Андыктан адистикке ээ болуу жана толук кандуу, ар тараптуу билим алуу диалектикалык байланышып, бүтүндүктө, бири-бирин толуктап, байытып турушу зарыл. Айтылган жагдайларга байланыштуу табигый, атайын жана коомдук-гуманитардык предметтердин, ага ылайык билимдердин өз ара аракеттенишинин жаңы үлгүсүн жана системасын калыптандырууда турган өзгөчө милдеттер пайда болууда.

Жогоруда белгиленген жоболорго ылайык, медициналык кызматкердин социалдык-кесиптик жоопкерчилигин калыптандыруу маселесин талдоо жана түшүнүү жалгыз эле медицина чөйрөсү эмес, ата-мекендик социалдык-философиялык ой жүгүртүү үчүн да зор теориялык, ошондой эле практикалык мааниге ээ.

Үчүнчү баптын **“Медициналык кызматкердин жоопкерчилигинин философиялык аспектилерин”** аттуу экинчи параграфында медициналык кызматкердин жоопкерчилигинин философиялык аспектилерин каралат.

Белгилүү болгондой, медициналык кызматкердин жоопкерчилигинин өзгөчөлүгү биринчи кезекте, анын түздөн-түз милдети болуп оорулууларга, б.а. тигил же бул оорудан жапа чеккен адамдарга көмөк көрсөтүү

эсептелүүсү менен шартталган. Бирок, дарыгер качан оорулуу адамдын жеке турмушуна кийлигишкен кезде, дарылоо терс кесепеттерге, ал тургай анын өлүмүнө алып келе турган көрүнүштөр менен байланышкан коркунучтар пайда болгон кырдаалдар дээрлик көп пайда болот. Андыктан тажрыйбада тигил же бул терс натыйжа оорунун же дарыгерлик катачылыктын же көңүл коштуктун кесепетинен келип чыккандыгын аныктоо кыйынга турган учурлар да кыйла көп кездешет. Демек, медициналык жоопкерчилик медициналык тобокелдиктер менен байланышкан. Өз кезегинде, медициналык тобокелдик ыкчам кийлигишүүлөрдө, терапиялык дарылоодо, ар кыл биомедициналык эксперименттерде жана башка ушул сыяктуу жагдайларда кездешет (2013-жылдын 28-майындагы №81 КРнын «Медициналык кызматкердин макамы», 2020-жылдын 29-июнундагы №67 КРнын Мыйзамынын редакциясында).

Бирок изилдөөнүн аталган параграфында бизди маселенин укуктук эмес, философиялык тарабы кызыктырат, ал медициналык кызматкердин бардык башка жоопкерчилигинин негизи болуп саналат. Биринчи кезекте дарыгердин жоопкерчилик маселеси дарыгердик этика менен түздөн-түз жана кыйыр түрдө байланышкандыгын көрсөтүүгө болот.

Европалык медицинанын эволюциясынын мисалында дарыгерлик этика кандайча өнүккөндүгүн жалпы ченемдерде байкоого мүмкүн. Эки жарым миң жылдан ашуун убакытта Европа маданиятында реалдуу медициналык тажрыйба менен байланышкан ар кыл моралдык принциптер менен эрежелер калыптанган. Азыркы мезгилде европалык маданият менен медицинасынын чегинде дарыгерлик этиканын төрт олуттуу моделдерин бөлүп көрсөтүүгө болот. Биринчи модель - бул «зыян келтирбе» принцибине негизделген Гиппократтын модели. Экинчиси - башкы принциби болуп «жакшылык жасоо» эсептелген Парацельстин модели. Үчүнчү модель «Парызды аткаруу» принцибине негизделген деонтологиялык модель. Андан кийинки төртүнчү модель - «инсандын укуктары менен кадыр-баркын урматтоо» принцибине негизделген биоэтика. Аталган ар бир моделдердин тарыхый өзгөчөлүктөрү менен логикалык негиздери бүгүнкү күнү азыркы биомедициналык этиканын баалуулук-нормативдик мазмунун түзүүчү моралдык принциптердин калыптануусун аныктады.

Дарылоонун нравалык-этикалык принциптери Гиппократтын (б.з.ч. 460-377-жж.) атактуу «Антында» берилген. Эң байыркы кытай, индиялык, вавилондук, египеттик, грек, иудей жана перс цивилизацияларында адамдарды оорулардан айыктыруу, аларды азап-кайгыдан куткаруу жөндөмдүүлүгү дарыгерлердин «кудай» тарабынан тандалгандыгын күбөлөндүрүп, алардын жогорку социалдык макамын аныктаган. Ал эми Байыркы Греция туурасында айта турган болсок, бул, чындыгында, светтик

медицина калыптана баштаган биринчи цивилизация, ал шаар-мамлекеттерде колдонулуп келген, алар медициналык тажрыйбага ээ болгондон кийин, чындыгында кесипкөй дарыгерлерден адеп ахлактык-этикалык, кесипкөйлүк принциптер, кепилдиктер, андан кийин дарыгерлердин жардамга муктаж болгондорго карата кепилдиктери менен милдеттери бекитилген. Гиппократ жеке өзү эле эмес, башка дарыгерлердин тажрыйбасына да негиздеп түзгөн этикалык принциптер өзүн ошол мезгилде көп болгон ар кандай шылуундардан, ажыратуу зарылчылыгынан келип чыккан. Аталган принциптерди катуу кармануу калктын дарыгерлерге, чыныгы кесипкөйлөргө болгон ишенимин камсыз кылышы керек болгон. Дарыгердин оорулуу менен дени сак адамга болгон тажрыйбалык мамилеси, адегенде камкордукка, жардамга, колдоого багытталган иш-аракети кесиптик дарыгерлик этиканын негизги белгиси болуп саналат.

КОРУТУНДУ

Диссертациянын аягында төмөнкү корутундулар берилди:

1. Биоэтика адам проблемасын илимий таанып-билүү жана анын үстүнөн ой жүгүртүүнүн өзгөчө формасы болуп саналат: анда руханийлик менен физикалыктын, эркиндик менен жоопкерчиликти катышы, азыркы медицинадагы нравалык-этикалык маселелер чагылдырылган. Адамдын жаратылышын изилдөө менен байланышкан жана биоэтиканын калыптанышына жана өнүгүшүнө алып келген нравалык-этикалык проблемалардын бүгүнкү күндөгү маанилүүлүгү социомаданий себептердин жана факторлордун бүтүн комплекси менен аныкталат.

2. Жаңы биомедициналык каражаттардын, технологиялардын кескин өнүгүшү жана аз көзөмөлдөнүшү айрыкча акыркы он жылдыкта философиялык ой жүгүртүүнү талап кылган нравалык-этикалык проблемаларды пайда кылууда. Аталган маселелердин татаалдыгы жана карама-каршылыктуулугу нравалык чөйрөдөн алда канча алдыга озуп чыккан илимий-техникалык прогресстин негизинде келип чыгып, туруктуу мүнөздө күчөп жаткан тобокелдер, коркунучтар менен шартталат, бул жагдай жалпы адамзаттын өнүгүшүндө олуттуу тең салмаксыздыкка алып келет.

3. Көп жагынан азыркы социомаданий шарттарда жоопкерчиликти жана анын чектеринин жаңы нравалык-этикалык көрсөткүчтөрүн издөө өзгөчө мааниге ээ. Мында жоопкерчилик менен катар медициналык кызматкердин кесиптик ишмердүүлүгүнүн нравалык-этикалык элементтерине олуттуу орун таандык; ал жоопкерчиликти биоэтикалык формасы менен тыгыз байланышкан.

4. Руханий-нравалык мейкиндиктин алкагындагы медициналык камсыздоо чөйрөсүндө саламаттыкты сактоо тармагындагы кызматкерлерди

кесиптик даярдоо сапатына тейлөө спецификасына ылайык атайын талаптар коюлат жана билим берүү мекемелеринде кыргызстандык медициналык кызматкерлерди даярдоо процессинде пайда болгон нравалык-этикалык мамилелер өзгөчө жөнгө салынышы зарыл, ага байланыштуу алар ээ болуучу нравалык сапаттарды өнүктүрүү жолдорун иштеп чыгуу максатка ылайыктуу.

5. Заманбап медициналык жогорку окуу жайлардын алдында турган жана билим берүү процессинде ишке ашуучу эң негизги милдеттердин бири болуп болочок адистерде өнүккөн нравалык-этикалык кесиптик ой жүгүртүүнү калыптандыруу эсептелет, ал жагдайга медициналык билим берүүнүн жалпы системасында биоэтиканы окутууну кеңейтүү аркылуу жетишүүгө болот.

6. Эки жарым миң жылдан ашуун убакытта европалык маданиятта реалдуу медициналык тажрыйба менен байланышкан ар кыл моралдык принциптер менен эрежелер калыптанган. Азыркы мезгилде Европа маданияты менен медицинасынын чегинде дарыгерлик этиканын төрт кыйла олуттуу моделдерин бөлүп көрсөтүүгө болот. Биринчи модель бул «зыян келтирбе» принцибине негизделген Гиппократтын модели. Экинчиси - башкы принциби болуп «жакшылык жасоо» эсептелген Парацельстин модели. Үчүнчү модель «парызды аткаруу» принцибине негизделген деонтологиялык принцип. Андан кийинки төртүнчү модель болуп «инсандын укуктары менен кадыр-баркын урматтоо» принцибине негизделген биоэтика саналат.

Диссертациянын темасы боюнча жарыяланган эмгектердин тизмеси:

1. Барынбаева, А. Медициналык коллеждерде компетенттүү медайымдарды даярдоо коомдун талабы [Текст] / А. Барынбаева, Г.Төлөнбаева // И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жарчысы. – Бишкек, 2016. -№1. – С.203–206.

2. Барынбаева, А. Оценка причин смертности, зарегистрированной на ПМСП [Текст] / А. Барынбаева, К.Жапаров, А. Кудиева // КГМА имени К. Ахунбаева. Вестник. –Ош, 2017. –№2. –С.59-64.
<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=26427411>

3. Барынбаева, А. Биоэтика менен философиянын байланышы [Текст] / А. Барынбаева, М.Сейдалиева // Вестник ИФ и ППИ НАН КР.–Бишкек, 2011. -№3. –С.38-41.
<https://www.ksla.kg/media/ckeditor-upload/2022/01/20/no4-2016.pdf>

4. Барынбаева, А. Медайымдардын жалпы жана кесиптик компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу [Текст] / А.Барынбаева, Г. Толонбаева, З.Асанбекова // И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик

университетинин жарчысы. – Бишкек, 2016. -№ 1. –С. 206-209.

5. Барынбаева, А. Генезис и сущность понятия коэволюции [Текст] / А. Барынбаева, Э. Шарипова // ОшМУ жарчысы. – Ош, 2018. -№2. –С. 54-59.
<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=35246561>

6. Барынбаева, А. Деонтология – кесиптик иш-аракеттин ажырагыс бөлүгү [Текст] / А. Барынбаева, М. Сейдалиева // ОшМУ жарчысы. – Ош, 2017. –атай. чыгарылыш. – С.231-235.
<http://vsenauki.ru/journals/11027/#.WgPD4>

7. Барынбаева, А. Актуальные вопросы биоэтики [Текст] / А. Барынбаева, М. Сейдалиева // International academy journal Web of scholar.-Киев, 2017. -№6 (15). – С.67-71.
<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=29947018>

8. Барынбаева, А. Ментальные основы биоэтики в Кыргызстане [Текст] / А. Барынбаева, М. Сейдалиева // International academy journal Web of scholar. -Киев, 2017. -№6 (15). – С.67-71.
<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=30607525>

11. Барынбаева, А. Трансформация экологического сознания кыргызского этноса [Текст] / А. Барынбаева, З. Жолдошева, Б. Жээнбекова // Вестник ОшМУ. – Ош, 2019. – №2. –С. 62-66.
<https://www.elibrary.ru/contents.asp?id=39516834>

14 Барынбаева, А. Билим берүүнү гумандаштыруу-медициналык кызматкерлердин кесиптик жоопкерчилигин калыптандыруу жолдору [Текст] / А. Барынбаева, Г. Абдразакова, З. Жолдошева // ОшМУ Жарчысы. –Ош, 2019. -№3. – С.73-75. <https://www.elibrary.ru/contents.asp?id=42965413>

15. Барынбаева, А. Анализ структуры причин инвалидности на первичном уровне [Текст] / А. Барынбаева, К. Жапаров, А. Кудиева // Наука, техника и образование. – Ош, 2016. -№7 (25). –С.11-115.
<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=26460780>

16. Барынбаева, А. Биоэтиканын философиялык негиздери [Текст] / А. Барынбаева, М. Сейдалиева // Вестник ИФ и ППИ НАН КР. – Бишкек, 2011. -№3. – С.41-46.

17. Барынбаева, А. Научная оценка причин смертности, зарегистрированных в зоне обслуживания первичного звена [Текст] / А. Барынбаева, К. Жапаров, А. Кудиева // Проблемы современной науки и образования, – Ош, 2016. -№18 (60). –С. 96-101.
<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=26427411>

18. Барынбаева, А. Биоэтикадагы өмүр, өлүм маселеси [Текст] / А. Барынбаева, Э. Шарипова // Актуальные проблемы онтологии и социальной экологии. –Бишкек, -2019. –С.118-122.

19. Барынбаева, А. Шаардык амбулатордук хирургиялык жардамынын

жолдорун оптималдаштыруу шарттары [Текст] / А. Барынбаева, К. Жапаров, Ж. Таирова // Известия вузов Кыргызстана . –Бишкек, 2016. - №10. –С.190-195.

<http://science-journal.kg/media/Papers/ivk/2016/10/ivk-2016-N10-190-194.pdf.pdf>

20.Барынбаева,А. The role of spirituality in the development of society [Текст] / Р. Исмаилова, Ж.Кедейбаева, М.Сейдалиева, Д.Ыразаков // VII International scientific and practical conference /Innovative technologies in science and education -Лондон,2020. – 1-9-Р.

https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/abs/2020/70/e3sconf_itse2020_17035/e3sconf_itse2020_17035.html

Барынбаева Айнура Абдыкалыковнанын “ Медициналык жоопкерчиликтин биоэтикалык манызы ” аттуу темадагы 09.00.11 – социалдык философия адистиги боюнча философия илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясына

Р Е З Ю М Е

Негизги сөздөр: биоэтика, биоэтиканын жетишкендиктери, ааламдашуу, жоопкерчилик, медициналык кызматкер, дарыгер, өмүр, өлүм, гумандуулук, аксиология, экзистенциализм, мораль, адилеттүүлүк.

Изилдөөнүн объектиси болуп дисциплиналар аралык илимий изилдөөлөрдүн тармагы болгон биоэтика шартындагы жоопкерчилик эсептелет. **Изилдөөнүн предмети** катары медициналык кызматкердин жоопкерчилигин биоэтикалык принциптерге жана нормаларга ылайык өнүктүрүү жолдору саналат.

Диссертациянын негизги максаты – медициналык жоопкерчиликтин биоэтикалык маңызын социалдык-философиялык талдоо.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы. Бүгүнкү күндө Кыргызстанда биоэтиканын жетишкендиктери шартында, пандемия учурундагы жоопкерчиликти өнүктүрүү маселелерине арналган комплекстүү социалдык-философиялык изилдөөлөр өтө аз, бул иш белгилүү деңгээлде мындай кемчиликти толуктайт. Диссертацияда биоэтиканын жетишкендиктери шартындагы экзистенциалдык маселелер иликтенди; жоопкерчиликтин маңызы жана анын түрлөрү аныкталды; медициналык кызматкердин кесиптик-этикалык жоопкерчилигинин өзгөчөлүктөрү философиялык өңүттө талдоого алынды; болочок медициналык кызматкердин жоопкерчилигин өнүктүрүү жолдору такталды.

Колдонуу тармагы. Диссертациянын материалдарын жана жыйынтыктарын социалдык философия, биоэтика, медициналык этика, деонтология, глобалистика, маданият философиясы, философиянын тарыхы, маданият таануу боюнча атайын курстарды окутууда пайдаланууга мүмкүн.

Изилдөөнүн теориялык жана практикалык мааниси. Илимий иштин теориялык мааниси биоэтиканын жетишкендиктери шартында жоопкерчиликти өнүктүрүү жөнүндөгү социалдык-философиялык билимдерди кеңейтүүдө жана тереңдетүүдө турат. Диссертациядагы теориялык-методологиялык нуктагы натыйжаларды азыркы биоэтикадагы процесстерди талдоодо, биоэтиканын келечектеги өнүгүү тенденциясы менен байланышкан маселелерди өздөштүрүүдө, чечмелөөдө колдонууга болот.

РЕЗЮМЕ

диссертации Барынбаевой Айнуры Абдыкалыковны на тему: «Биоэтическая сущность медицинской ответственности», представленной на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.11 – социальная философия

Ключевые слова: биоэтика, достижения биоэтики, глобализация, ответственность, медицинский работник, врач, жизнь, смерть, гуманизм, аксиология, экзистенциализм, мораль, справедливость.

Объектом данного исследования является ответственность медицинского работника в контексте биоэтики. **Предметом** выступают пути развития ответственности медицинского работника в связи с биоэтическими принципами и нормами.

Основной целью диссертации является социально-философский анализ биоэтической сущности медицинской ответственности.

Научная новизна исследования. В настоящее время в Кыргызстане существует незначительное количество трудов, в которых содержится философский анализ проблемы ответственности медицинского работника, осуществленный на основе биоэтических принципов либо в контексте биоэтики. Одним из важных последствий бурного развития биомедицины, генетики, биологии и прочих близких им наук в XX веке и в первые десятилетия текущего века стало возникновение целого ряда фундаментальных нравственно-этических проблем, несомненно, требующих глубокого и тщательного философского осмысления, анализа. Новая современная биомедицина, основывающаяся на высоких технологиях, располагает возможностью вторжения и управления такими важными процессами, как зарождение, ход и окончание жизни людей. Существенные изменения в духовной жизни общества, произошедшие в последние несколько десятилетий и повлекшие глубокую трансформацию общественного сознания, способствовали изменениям взглядов на ответственность за жизнь людей. В данной диссертации прослеживается и анализируется эволюция взглядов на ответственность, с биоэтических позиций обосновывается необходимость как нравственно-этического, так и правового контроля за экспериментами в сфере биомедицины, генетики и т.д., что также составляет определенную новизну проведенного диссертационного исследования. К научной новизне можно отнести также отдельные положения, выносимые на защиту.

Область применения. Материалы диссертации могут быть использованы в лекционных курсах в ВУЗах по указанным дисциплинам. Кроме того, они могут быть использованы в качестве основы для последующих исследований по данной тематике.

Практическая значимость исследования. Выводы и результаты диссертационного исследования, а также теоретико-методологические принципы и подходы могут быть использованы при создании специальных курсов по социальной философии, биоэтике, медицинской этике, деонтологии, глобалистике, философии культуры, культурологии и др.

RESUME

of dissertation of thesis Barynbaeva Ainura's Abdykalykovna on the topic: "Bioethical essence of medical responsibility ", presented for the degree of candidate of philosophy specialty 09.00.11- social philosophy.

Key words bioethics, achievements of bioethics, globalization, responsibility, medical worker, doctor, life, death, humanism, axiology, existentialism, morality, justice.

The object of the investigation study is the responsibility of the medical worker in the context of bioethics of the Kyrgyz Republic, is the basis of our state.

The subject of the investigation is the problem of developing the responsibility of a medical worker in the context of bioethics achievements

The main goal of the dissertation is a socio-philosophical analysis of the development of ways of responsibility of a medical worker in the context of bioethics.

Scientific novelty of the research. To date, Kyrgyzstan has not conducted a comprehensive philosophical study on the issue of health worker responsibility in the context of bioethics.

The scientific novelty of the research include the following points: the existential problems in the context of bioethics; researched liability in the context of bioethics; the specificity of professional and ethical responsibility of medical workers; the ways of development of responsibility of a future medical worker. The scientific novelty can also be attributed to certain provisions submitted for protection.

Application. The materials of the dissertation can be used in lecture courses at Universities in these -disciplines. In addition, they can be used as a basis for further research on this topic.

Practical significance of the study. Conclusions and results of the dissertation research, as well as theoretical and methodological principles and approaches can be used to create special courses on social philosophy, bioethics, medical ethics, deontology, globalistics, philosophy of culture, cultural studies, etc.

Ченеми 60x84 1/16.
Көлөмү 1,5 п.л. Кагаз офсет.
Офсеттик басуу. Нускасы 100.

ЖИ «Сарыбаев Т.Т.»
Бишкек ш., Манас к., 101
т. 0 708 058 368